

3. Hello Kilo

'Hello mister, how are you mister?'

Een verlegen jongeman spreekt ons aan. Koko. Hij is leraar Engels op een avondschooltje hier in de Javaanse kustplaats Pangandaran. Timide vertelt hij ons hoe hij moeite heeft gedaan ons te traceren. Toen hij hoorde dat er twee toeristen waren aangekomen is hij ons gaan zoeken in alle *losmen* en hotels. Tijdens zijn betoog doet Koko zijn uiterste best om ons te laten merken dat hij het Engels goed onder de knie heeft. Helaas is hij moeilijk te verstaan, hij slikt woorden en uitgangen in en zijn zinsconstructies zijn niet altijd te volgen. Na enige tijd begrijpen we dat we zijn uitgenodigd om zijn Engelse les bij te wonen.

's Avonds in het klaslokaal, stelt Koko ons opgewonden aan de aanwezige jongeren voor als *'two Holland teachers'* die vanavond de les zullen verzorgen. Na deze introductie overhandigt hij mij met een plechtig gebaar zijn krijtje en mag ik onder applaus van de leerlingen zijn plaats innemen voor de groep, bij het schoolbord. Zelf gaat hij verwachtingsvol op de eerste rij in een schoolbankje zitten. Uit Koko's verhaal begreep ik dat hij de klas klokkijken heeft geleerd. Niet helemaal zeker over wat de bedoeling is, vertel ik de kinderen eerst in eenvoudig Engels iets over Henk en mij, over onze fietstocht en laat ze ons wat vragen stellen. *'Where are your children?'* is de vraag die het hardst op hun lippen brandt. Daarna begint het echte werk en concentreer ik me op de uren, minuten en secondes. Hier en daar schrijf ik een paar Engelse woordjes op en geef ik de enthousiaste jeugd om beurten de kans te laten horen hoe goed ze het klokkijken beheersen. Een schot in de roos, zo blijkt. De klas glundert, iedereen kan me laten zien wat hij of zij weet. Gretig nemen de leerlingen mijn complimenten in ontvangst. Koko glundert zo mogelijk nog meer. Na een korte pauze krijgt Henk de kans om op zijn beurt zijn leraarskwaliteiten te tonen, maar ondanks de hoopvolle aanmoedigingen van de klas en mij, bedankt hij voor de eer. Dit is niet zijn sterkste kant, hij voelt zich beter op zijn gemak in de bankjes, tussen de leerlingen. Daarom krijg ik een nieuwe opdracht, de klas uitleggen hoe het vraagwoord *'what'* gebruikt moet worden. Tot grote hilariteit van de klas geef ik ook Henk een paar keer de beurt om een vraag te beantwoorden. Hij speelt het spel van de ijverige leerling met verve mee. Aan het eind van de les is Koko opgelucht en vrolijk. Hij koestert het succes, dat voor een belangrijk deel ook op hem terugslaat.

Daarna komt er een oude man het klaslokaal binnen. De leerlingen blijven zitten. Ze blijven geconcentreerd kijken hoe de man langzaam naar het midden van het lokaal schuifelt. Is het verbeelding, of spreekt er uit de blikken van de leerlingen daadwerkelijk een groot respect voor deze man? De man wil met name Henk en mij wat laten zien. Uit zijn broekzak haalt hij een handvol stenen. Terwijl hij begint te praten houdt hij ons de stenen voor en wrijft hij met zijn vrije hand over zijn maag. Koko fungeert als tolk. We begrijpen dat de man ons wil laten zien dat hij stenen eet, iedere dag. Het zijn stenen van een zachtere soort, ze schijnen enigszins te verteren in zijn maag en verlaten na ongeveer tien dagen zijn lichaam als een soort korrelig cement. Om zijn woorden kracht bij te zetten, slikt hij er een paar door in ons bijzijn. Koko legt uit dat de man in de Tweede Wereldoorlog door de Japanners gevangen genomen is geweest en gedwongen werd stenen te eten. Zijn lichaam raakte er uiteindelijk aan gewend. Sinds die tijd eet hij iedere dag nog stenen, om voorbereid te zijn op een eventuele nieuwe oorlog en een nieuwe gevangenschap. Hij leeft in de wetenschap dat zijn lichaam de beproeving nog steeds aankan, dat stelt hem gerust. Al vele tientallen jaren wordt zijn leven dus beheerst door dit trauma, die martelingen, die pijn. Ik word er stil van.

Het is alsof ik de stenen in mijn eigen maag voel neerdalen. Om wat bij te komen nemen we Koko mee naar een cafeetje om een biertje, een *bir bintang*, te drinken.

'Mister, mister, I love you mister.'

'Hello, where are you from?'

'Hello, where you go?' 'Where you go, mister?'

'Hello kilo!'

Indonesië. In de dorpen zijn er de ontmoetingen, onderweg de begroetingen. Onze fietstocht over Java wordt opgeluisterd met een aaneenschakeling van korte, enthousiaste groeten. Op een gemiddelde dag staan er wel honderd kinderen, met of zonder schooluniform, langs de weg ons toe te roepen. Het lijkt wel of er geen kilometer voorbijgaat zonder dat we onthaald worden. Iedere dag weer toont Java dat het dichtbevolkt is en kinderrijk. Al die aandacht, die enthousiaste begroetingen, het is hartstikke leuk, maar ook ongelooflijk vermoeiend. Het roepen klinkt zo hartelijk en welgemeend dat we niet anders kunnen dan terugroepen. Niks terugzeggen zou gevoelloos en uiterst onbeleefd zijn. We doen ons best, dag in dag uit. Veel meer dan een *'Hello, hello'* in verschillende toonhoogtes en gradaties van enthousiasme, produceren we meestal niet. Aan het begin van een nieuwe fietsdag zijn Henk en ik nog fris. Dan gaat het teruggroeten ons nog makkelijk af. Maar gedurende de dag wordt het lastiger. Soms nemen we halverwege de dag de honneurs op toerbeurt waar, dan doet een van ons het groetwerk zagezegd. De ander heeft dan even vrijaf.

Het groeten wordt extra bemoeilijkt doordat het fraaie Indonesische landschap niet vlak is. Sterker nog, we moeten vaak fors klimmen. Net als we het liefst vol overgave in ademnood zou willen zijn of zouden willen toegeven aan chagrijn of vermoeidheid, dan doemt er een ontvangstcomité op, en zien we onszelf genoodzaakt om terug te lachen en *'hello's'* te produceren. Het zijn schatten, die kinderen, behulpzaam ook. Als ze zien dat we het zwaar hebben geven ze ons soms spontaan letterlijk een duwtje in de rug.

Altijd is er gezelschap. Soms ontstaat er een hele optocht, van mensen die achter ons aan blijven rijden, ons op hun eigen fiets verwoed proberen bij te houden, voorbij te rijden, of voor te blijven. Het zijn niet alleen de kinderen, maar ook jongeren en volwassenen die hun best doen zich in ons spoor en blikveld te begeven. Dan zijn er ook nog de talloze brommers. Die komen naast Henk of naast mij rijden voor een standaard praatje. Soms lijken we wel geëscorteerd te worden, dan hebben we ieder een drietal brommers om ons heen. Als de afstand tussen ons beiden groot is, geven ze de ene keer gas om Henk in te halen, de andere keer laten ze zich terugzakken om ook mij wat aandacht te geven. Ook dit is een geweldige ervaring, tenminste, zolang het wegdek goed is, we vlak rijden en niet al te inspannend bezig zijn. Als de weg vol gaten zit wordt het lastig om een eigen, effen spoor te kiezen met brommers die je aan weerszijden flankeren. Als het klimt is zo'n gevolg soms ronduit hinderlijk.

'Hello kilo!' Deze bijzondere groet valt ons ten deel als we op een muurtje wat uit zitten te rusten, onder grote belangstelling uiteraard. De zwaar beladen fietsen staan minstens zo in de belangstelling als wijzelf. De opgeschoten jongen die *'hello kilo'* riep dwaalt met zijn grote bruine ogen af van de fietsen naar ons. Ik meen in zijn groet een vraag te horen en denk dat hij wil weten hoe zwaar de fietsen zijn. Terwijl ik bij mijn fiets ga staan nodig ik hem gebarend uit om mijn fiets op te tillen en zelf een inschatting te maken. De jongen lijkt het niet te begrijpen en reageert niet op mijn uitnodiging. Het kwartje valt pas later. Iemand legt

ons uit dat het nog vijftig kilo is tot aan de volgende plaats. Vanaf dat moment tellen wij ook in kilo's. Nog een paar duizend kilo te gaan.

We hebben Koko achter ons gelaten en zijn op weg naar Tasik. Behalve kinderen, fietsers en brommers eisen ook de vele vrachtauto's en bussen onderweg de aandacht op. Met luid getoeter laten ze ons weten dat ze in aantocht zijn. Behulpzaam, maar oorverdovend. In het voorbijgaan bedelven ze ons onder hun uitlaatgassen. Op de vlakke stukken is dat laatste

minder erg, dan zijn ze ons snel gepasseerd. Maar nu, in een klim, is het een ander verhaal. Terwijl ik op omhoog kruip ben ik me er in hoge mate van bewust dat de snelheid van een bus of vrachtauto op steile stukken ongeveer gelijk is aan mijn fietstempo. Ik loop dus het risico om op juist de moeilijkste stukken in smerige roetwolken te fietsen. Achter me hoor ik een zwaar voertuig zich opmaken om me voorbij te rijden. Er wordt geschakeld en flink gas gegeven. Een oude, zwaarbeladen bus komt langszij en passeert me vervolgens, met moeite. De bus heeft het zwaar, net als ik, flitst het door me heen. Op hetzelfde moment word ik bijna letterlijk vergast door de uitlaatgassen die ik in de vorm van donkere rookpluimen over me uitgestort krijg. De bus en ik, we sputteren allebei. Dan gebeurt het. De bus trekt het niet meer en valt stil, midden op de weg. Nog voordat ik er iets van kan denken, zie ik in een flits twee jongens uit de bus springen, ieder met een grote steen in de hand. Ze leggen de stenen gelijktijdig achter de achterwielen zodat de bus weer grip krijgt en kan optrekken. Meteen daarna vliegen de jongens, met steen en al, weer de bus in. Dit alles gebeurt in een paar seconden. Door deze actie kom ik weer langszij. Een eindje verderop herhaalt dit fenomeen zich, noodgedwongen en gewoontegetrouw, en het zal zich ongetwijfeld blijven herhalen net zolang tot de bus langzaam maar zeker boven is gekomen. Ik kijk mijn ogen uit. De zwoegende bus dwingt mijn respect af door de creatieve manier waarop ze omgaat met de eigen beperkingen. De bus en ik lijken tot elkaar veroordeeld. Ik twijfel wat ik moet doen. Zal ik wachten tot de bus ver vooruit is, zodat ik het roet niet in hoefde te ademen, of toch maar doorfietsen? Ik kies voor het laatste, niet zozeer omdat de volgende bus er al weer aankomt, maar bovenal omdat een tiental buspassagiers inmiddels uit het raam is gaan hangen om me aan te moedigen. Met enige moeite kan ik op enig moment de snoepjes die me aangereikt worden, aanpakken. Ik kan het niet over mijn hart verkrijgen te stoppen. Later zag ik dat alle oude bussen dezelfde truc uithaalden met de stenen, vrachtauto's ook. De 'truc' met de snoepjes werd ook nog vaak herhaald, in verschillende varianten. Zo werden we een keer verrast door enkele bromfietzers. Ze zaten boven op een top op ons te wachten, met koekjes en een kopje thee.

Soms ben ik niet in zo'n milde bui. Dan vervloek ik de uitlaatgassen. Ik mopper met name als ik weer eens met een ruwe keel of keelpijn rondloop of als ik 's avonds mijn beroete gezicht en dito ledematen een stevige schrobbeurt sta te geven in een – overigens verkwikkende - *mandi*. Maar ik wil ook graag blijven relativiseren. Het is te makkelijk te zeggen dat Java vol en druk is en dat de lucht is vervuild. Dat is maar een kant van het verhaal. Het eiland weet me ook te verrassen en te raken. Ik word vaak wakker met de geur van brandende wierook die op huisaltaartjes is aangestoken. Onderweg snuif ik gretig de indringende lucht op van gedroogde kruidnagelen. Mijn ogen krijgen geen genoeg van het kleurrijke samenspel tussen natuur, bebouwing en mensen. In een soms surrealistisch aandoende vulkanische omgeving zie ik rijstvelden, suikerrietplantages, maïsvelden en koffie- en theeplantages elkaar afwisselen. Ik signaleer hoe de innemende pracht van de hindoeïstische of boeddhistische tempels en koninklijke paleizen opgaan in het landschap. Ik ervaar hoe het decor extra leven wordt ingeblazen door de couleur locale van de paardenkarren, ossenwagens en de *becak*-rijders. Bovenal word ik ontroerd hoe dit alles compleet wordt gemaakt door een niet aflatende bedrijvigheid, door de openlijke nieuwsgierigheid en de hartelijkheid van de mensen. Bij dit alles vallen de roetwolken in het niet.

'Hey hello miss Elli, hey hello miss Henkie!' Wat een verrassing om zo welkom te worden geheten in een nieuwe stad, in Tasik. De groet komt van Adeh, een spichtige jongen die we ook in Pangandaran, ontmoet hebben. Hij was met zijn fietsclub vanuit Tasik op en neer naar de badplaats gefietst, waar wij hem ontmoet hebben. We spraken over het fietsen terwijl

Adeh zijn Engels kon oefenen en de groep foto's van ons kon maken. Adeh is opgetogen ons in Tasik weer te zien. *'Please, come to my house tonight.'* Hij straalt als we zijn uitnodiging aannemen en laat ons de afspraak plechtig bezegelen. *'Please, you come. Promise?'* Als we na het eten op weg willen gaan, staat Adeh ons al op te wachten. Een brok enthousiasme maar tegelijkertijd ook een en al bedeesdheid. Eenmaal bij hem thuis verontschuldigt hij zich dat het huis van zijn ouders zo klein is. Ik lees de vertwijfeling in zijn ogen. *'Sorry, please, my house so small.'* Adeh voelt zich ongemakkelijk en wij weten hem niet gerust te stellen. *'Please'*, zegt hij na een paar minuten, *'we gaan naar het huis van mijn vriend, please?'* Daar zitten we, tussen een tiental jongeren, een paar uur lang te genieten van het gesprek en een kopje heet water. Adeh is verguld met het fietsshirt dat we hem cadeau doen. Maar tegelijkertijd lijkt het shirt zijn situatie te bevestigen. Hoewel hij heel graag fietst, laat hij weten dat hij het fietsen toch vooral ziet als iets voor armelui. *'I'm sorry, please. Ik schaam me omdat ik niet, like other boys, een brommer kan kopen.'*

We ontmoeten veel jongeren als Adeh, die enthousiast en leergierig zijn. Talloze malen worden we aangesproken door jongens – het zijn vrijwel altijd jongens – die graag hun Engels willen oefenen. *'Hello mister, how are you, can I help you?'* Vaak lopen de jongens doelbewust op straat met schriftjes onder hun arm, op zoek naar toeristen. De schriftjes staan vol met grammaticale rijtjes, oefeningen of huiswerkopdrachten. Natuurlijk is hun gedrag soms opdringerig, of zitten er commerciële bedoelingen bij. Dan kost het moeite de jongens af te wimpelen. Soms worden we meegetroond naar de winkel van een vader om wat te kopen, of naar de *warung* van een oom om daar wat te eten. Het hoort er bij. Een paar keer komen we kinderen tegen die Nederlands aan het leren zijn. Ze willen beter met de vele Nederlandse toeristen kunnen praten. Het contrast met het enthousiasme van de jongeren om Nederlands te leren steekt schril af tegen de bittere noodzaak die het was voor een oudere generatie. We ontmoeten nog een paar stokoude mensen die na al die jaren nog steeds de Nederlandse taal beheersen. Zij hebben het moeten leren in de koloniale tijd. Soms hebben ze tientallen jaren geweigerd om de taal van hun kolonisator nog te spreken, uit protest. Met het verstrijken van de jaren zijn ze wat milder geworden, soms zijn ze zelfs een beetje trots op hun vaardigheid.

'Hello sir, no problem sir.' We zijn Tasik bijna uit en staan langs de weg met fietspech. Dat valt op. Al snel heeft er zich een menigte om ons heen verzameld. Veel mensen zien wat het euvel is en weten een oplossing. Een bijkomend voordeel van het fietsen in een land waar de bevolking zelf ook veel fietst. Het probleem ligt bij een van Henks aluminium voordragers. Die is los getrild en dubbel geklapt. Met veel helpers in zijn kielzog gaat Henk op straat op zoek naar materialen om de drager weer recht te krijgen en vast te zetten. Hij vindt schroefjes, een klem en boutjes, en met gebarentaal weet hij een hamer, tang en een schroevendraaier te lenen van enkele straatwinkeliers. Onder toezicht van de menigte belangstellenden en met hulp van vele aanwijzingen wordt de drager gerepareerd, op z'n Henks, of beter gezegd, op z'n Indonesisch. Met de schroef en het klemmetje wordt uiteindelijk onze pedaalsleutel vastgezet tegen de drager. Zo zit deze weer stevig vast. Onder luid applaus en gejuich gaan we weer verder.

'Hello, mister, I love you.'

Er is maar één antwoord: *'I love you too.'*

*Fietsen over Java.
Indonesië: tocht over Bali, Java en Sumatra. 1994.*